

COVID-19 Pandemisi'nde Mülteci Kadınların Temel Haklara Erişimine İlişkin Araştırma Raporu

2020 Ekim, İzmir

COVID-19 Pandemisi'nde Mülteci Kadınların Temel Haklara Erişimine İlişkin Araştırma Raporu

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Katkıda Bulunanlar:

Mirvat Halabi

Aylin Karakaş

Kemal Gülpınar

Mohammad Saleh Ali

Bu rapor Heinrich Böll Stiftung Derneği'nin mali desteği ile hazırlanmıştır. Bu raporun içeriği tamamen İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneğine aittir. Rapordaki ifadeler İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği'nin kendi sorumluluğunda olup, Heinrich Böll Stiftung Derneği'nin politikalarını ve görüşlerini yansıtmamaktadır.

HEINRICH BÖLL STIFTUNG DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti	4
Birinci Bölüm: Mültecilerde Genel Durum	5
İkinci Bölüm: Yasal Mevzuatlar.....	7
Üçüncü Bölüm: Pandemide Mülteci Kadınlar	9
Dördüncü Bölüm: Pandemide Çocuk Mülteciler.....	10
Beşinci Bölüm: Saha Çalışması.....	11
A) Metodoloji.....	11
B) Sonuçlar.....	12
Demografik Bulgular.....	13
İstihdam ve Gelir	14
Pandemi Farkındalığı.....	17
Pandemide Ulusal Yardımlar.....	20
Yerel Yardımlar.....	21
Pandemide Eğitim ve Mülteci Çocuklar.....	23
Pandemide Eğitim ve Mülteci Erkek Çocukları.....	24
Pandemide Eğitim ve Mülteci Kız Çocukları.....	26
Kız ve Erkek Çocuklarının Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	27
Pandemide Mülteciler ve Sağlık Hizmetleri.....	28
C) Sonuç ve Tartışma	31
Referans	31

Yönetici Özeti

İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği olarak 2020 yılı içerisinde Heinrich Böll Stiftung Derneği'ne **Tech4RefugeeWomen** adlı proje önerisi ile başvurulmuştur. Proje **COVID-19 Pandemi sürecinde mülteci kadın ve çocukların karşılaştıkları sorunlar ve genel durum** üzerine yoğunlaşmış ve projeyi **akademik alanda üretilen ve işlenen bilgilerle** güçlendirmiştir.

İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği yukarıda bilgi verilen projenin her aşamasında hedef kitle olarak mülteci kadın ve çocukları belirlemiş ve hedef kitlesini **projenin tasarımı, yazım ve yürütülme** sürecinde dâhil etmiştir. Proje tasarlanırken ve yürütülürken mülteci kadınların ve çocuk mültecilerin pandemi sürecinde karşılaştıkları sorunların analizinde **yedi ana başlığa** odaklanılmıştır. Bu bilgiler sırasıyla **demografik bilgiler, mültecilerin istihdam durumu, pandemi üzerine farkındalık, ulusal kurum ve kuruluşların pandemi yardımlarından faydalanabilme durumu, yerel kurum ve kuruluşların pandemi yardımlarından faydalanabilme durumu, eğitim ve sağlık** şeklinde özetlenebilir.

Bu araştırma dernek içerisinde belirlenen gönüllüler ile birlikte proje ekibi oluşturularak yürütülmüştür. Bu başlıklar üzerine araştırmalar esnasında **'toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması'** konusu da irdelenmiş ve bu konuyu ölçebilecek ve değerlendirebilecek akademik araştırma sorularının kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Proje içerisindeki çalışmalar İzmir ilindeki **18-60 yaş aralığındaki Suriyeli mültecilere** yönelik olup özellikle **kadın mülteciler** odak noktasına alınmıştır. Bu çalışmalar dört ana bölümde kategorize edilebilir; **saha çalışması, eğitim çalışması, araştırma raporunun yazımı ve savunuculuk**. Bahsi geçen dört kategoriyi içermekle beraber Türkiye'de uygulanan yasal mevzuata değinilip mültecilerin genel olarak yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte mültecilerin – özellikle kadın ve çocuk mültecilerin - Covid-19 pandemi sürecinde yüzleştikleri sorunları güvenilir akademik kaynaklardan ve kurum ve kuruluşların belgelerinden/raporlarından incelenecektir. Bu incelemelerin yardımıyla pandemi sürecinde kadın ve çocuk mültecilerin karşılaştığı sorunlarının genel profili çizilmiş olacaktır. Demografik bilgiler, **mültecilerin istihdam durumu, pandemi üzerine farkındalık, ulusal kurum ve kuruluşların pandemi yardımlarından faydalanabilme durumu, yerel kurum ve kuruluşların pandemi yardımlarından faydalanabilme durumu**, eğitim ve sağlık başlıklarını içeren çalışmaların ve akademik araştırmaların bulguları belirtilen rapor ve belgelerle desteklenmektedir.

Yukarıdaki bahsedilen çalışmalar sonrasında çıkarımlar yapılacak ve son olarak yerel ve ulusal ölçekte faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına, yerel yönetimlere, özel sektör kuruluşlarının karar verici mekanizmalarına dönük olarak **'Politika Önerileri'** sunulacaktır. Bu öneriler sahada yapılan sonuçlar üzerinden kısa, orta ve uzun erimli bir şekilde kadın mültecilerin özellikle ulusal ve yerel yardımlar, eğitim ve sağlık konularında karşılaşılan sorunların giderilmesini sağlamak yanında toplumsal cinsiyet ve etnik kökene dayalı ayrımcılığın azaltılıp mültecilerin entegrasyonlarını kolaylaştırmaktır.

İzmirde Mültecilerle Dayanışma Derneği

Birinci Bölüm: Mültecilerde Genel Durum

Mülteci Derneği verilerine göre Türkiye'deki geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli sayısı Temmuz 2020 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 15 bin 512 kişi artarak toplam 3 milyon 600 bin 710 kişiye ulaştı (2020). Bu kişilerin %46,8'ini 0-18 yaş grubu oluştururken kadın ve çocukların toplam sayısı 2 milyon 542 bin 481 olup toplam nüfusun %70,6'sını oluşturmaktadır.

Yine Mülteci Derneği istatistiklerine göre Suriyeli mültecilerin %3,3'ü İzmir'de yerleşke bulmuştur ve İzmir göç alan kentler arasında 8. sıradadır. İzmir'deki mülteci sayısı Temmuz 2020 verilerine göre 146 bin 428'e ulaşmıştır. Bu rakamlar Covid-19 pandemi sürecinde bize risk altındaki kırılgan grubu tanımamız açısından önemli olup projenin odaklandığı grubun mültecilerin %70,6 gibi kritik bir yüzdesini oluşturduğunu göstermektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (2020) pandemi sürecinde ayrımcılık ve damgalamaların/etiketlemenin mültecileri olumsuz etkileyip önlem sürecini zorlaştırabileceğinden bahsetmektedir. Bu sebepten dolayı da devletlerin göçmenlere ve mültecilere hukuki statülerinden bağımsız olarak gerekli olan tüm hizmetleri karşılaması gerekmektedir. Bu yardımlar sağlık hizmetlerine kolay erişimin yanında kültürel ve dil farklılıklarından kaynaklanan iletişim sorunlarının giderilmesini de içermektedir. Bu hizmetler ve stratejiler doğrultusunda da mültecilerin entegrasyon sürecindeki ayrımcılığı ve sonrasında suça teşvik oranını engellenebilir. Ötekileştirme ve **suça teşvik** en büyük sebeplerinden biri iletişim sıkıntısıdır ki pandemi sürecinde iletişimin güçlendirilmesi için dil ve kültür çalışmalarının da hızlandırılması gerekmektedir. Sağlık risklerinin arttığı bölgelerde ve ülkelerde mülteciler etkili dil teknikleriyle doğru bir şekilde salgın üzerine bilgilendirilmelidirler.

Truman ve meslektaşları (2009) göçmenlerin izolasyonu ve salgından korunma üzerine araştırmalarında **kültürün önemini** vurgulamaktadır. Truman, mültecilerin karantina ve izolasyon sürecinde zorlukla karşılaşmalarının en büyük sebeplerinden birinin **'kalabalık ev'** olduğunu belirtmiştir. Bireysel yerine kolektif kültüre sahip olan mülteciler göç ettikleri yerde de hem yabancı ülkede olmanın verdiği psikolojik baskı ile hem de kültürleri etkisiyle küçük evlerde kalabalık bir şekilde yaşamaktadırlar. Bir diğer engel ise **kültürel normların** salgın önemleriyle çelişmesidir. Mülteci kadınların başörtüsü, maske tarzı koruma amaçlı ürünleri kullanmaya uygun olamamakla beraber **dini pratiklerin farklı şekillerdeki yorumlanış biçimleri** kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanmasını zorlaştırmaktadır. **Namahrem ve öteki/yabancı vurgusu** olan bir toplum olduğu için kadınların yardımlara erişimi ailedeki

erkek bireyler tarafından tamamen veya kısmen engellenmektedir. Aynı zamanda mülteci kadınlar da böyle bir durumda içselleştirdikleri normlar gereği yardım almaktan uzak durmaktadır. Mülteciler sadece kültürel boyut değil aynı zamanda göç ettikleri ülkelerde kurumsal engellerle de karşılaşmaktadır.

STGM’de bilgilendirme yapan Kavlak(2020) Koronavirüs salgını döneminde **mültecilerin kırılganlığının** arttığını vurgulamaktadır. Mülteciler içerisinde bulunan pandemi sürecinde ekonomik sıkıntılardan kaynaklı temel ihtiyaçlarını karşılayamamak ve işsizlikle mücadele etmek gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu durum doğal olarak projenin de odaklandığı mülteci kadın ve mülteci çocuk nüfusunu da olumsuz etkilemiştir.

Ekonomik alandaki sorunların yanı sıra sağlık sorunlarından da bahsedilmiştir. **2020 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)** destekli akademik araştırmada elde edilen verilere göre kırılgan grup olarak mültecilerin bu salgına yakalanma riskleri önemli oranda yüksektir. Verilere göre önemli sorunlar arasında **hijyen, yeterli iş imkânının olmaması (dışarıda daha fazla iş aramaya yönlendiren bir sorun) ve sağlık hizmetine erişimde** sıkıntılar yer almaktadır. Refah devleti tanımından mülteciler faydalanamamakla birlikte mülteciler çoğu ülkede ulusal programlara dâhil edilmemişlerdir. Bahsi geçen ulusal program erken teşhis, testler, tedavi, pandemi sürecinde sağlık kuruluşlarıyla iletişim gibi önlemleri ve hakları içermektedir. Mültecilerin bu gibi hizmetlerden mahrum bırakılması tüm dünya için sorunu daha da büyütmeyle beraber kırılgan grubu daha da kırılgan hale getirmektedir. Bazı ülkelerde mültecilerin salgın taşıma riski yüksek olduğu düşünülüp uzak durulan grup olmalarıyla beraber ulusal ve yerel yardımlara erişimi zor da olan bir gruptur.

COVID-19 pandemi sürecinde sağlık ve mülteci konusuna değinen Kluge, Jakab ve meslektaşları (2020) yaptıkları akademik araştırmalar ışığında mülteci kamplarındaki durumu gözler önüne sermektedir. Yapılan bu araştırmaya göre mülteci kamplarının çoğu yetersiz kaynaklara sahip olmakla beraber olması gerekenden daha kalabalıktır. Bu yaşam koşulları kamplarda barınan mültecilerin sağlıklarını pandemi döneminde daha çok riske atmaktadır. Barınma koşullarının zorluğuyla beraber mülteciler **temizlik ürünlerine, sağlık kuruluşu çalışanlarına ve yeterli sağlık bilgilerine erişimde sıkıntı yaşamaktadır. Kamp ortamındaki mevcut** yaşam koşullarının hijyen kurallarına aykırı olmakla beraber kamplarda **izolasyon ve sosyal mesafe gibi salgının yayılımını engelleyen önlemlerin de uygulanamadığı** fark edilmiştir.

Son olarak bu araştırmada Avrupa’daki yerleşik halkın mültecileri salgın kaynağı olarak görüp onlardan uzak durduklarını ve yardım etmekten çekindikleri vurgulanmıştır. Bu korkunun aksine mülteciler salgının kaynağı olmayıp doğru stratejilerle onların da bu süreçte koruma altına alınabileceği eklenmiştir.

Civelek ve Bozok (2020) sosyal izolasyonun toplumda iletişim kopukluklarına sebep olduğunu ve bunun olası psikolojik çıktılarına değinmiştir. Özellikle bu durumun bireysel seçimlere değil de kurumsal zorlama ile oluşması psikolojik baskısı ve toplum içerisindeki kopukluklara sebep olmuştur. Böyle bir ortam mültecilerin toplum içerisindeki **görünmezliğini** de artırmaktadır. Zorlaşan yaşam koşullarıyla beraber mültecilerin görünmezliği pandemi sürecindeki deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine sebebiyet vermiş olma ihtimali çok yüksektir ki yaptığımız araştırma bu konuya da değinmektedir.

Genel durum bu şekildeyken Türkiye’deki ve İzmir’deki mültecilerin yaşam koşulları ve yüzleşmek zorunda kaldığı sorunlar da benzerdir. Karakaş (2020) göçmen ve mültecilerin pandemi günlerinde Türkiye’de sağlık hizmetlerine erişimi üzerine Heinrich Böll Stiftung Derneği’nin sayfasında genel durumu özetleyen bilgiler vermiştir. Karakaş (2020) sağlık hizmetlerinin geçici koruma statüsüne sahip olan mültecilerin ve olmayan mültecilerin farklı işlediğini belirtmiştir. Düzensiz göçmenler geçici koruma altındaki göçmenler gibi birinci basamak sağlık hizmetleri ile hastane hizmetlerinden ücretsiz bir şekilde faydalanamamaktaydılar. Fakat **13 Nisan’da alınan Cumhurbaşkanlığı kararı** ile Covid-19 şüphesi bulunan sosyal güvencesi olsun olmasın

herkese kişisel koruyucu malzeme, tanı testleri ve ilaç tedavisinin ücretsiz uygulanacağı belirtilmiştir. Her ne kadar bu kararlar ile durum iyileştirilmiş olsa da hasta ve şüpheli takibinde sorunlar devam etmektedir. Bunun en büyük sebebi düzensiz göçmenlerin ve başka şehirde kayıtlı olan mültecilerin **kolluk kuvvetlerine bildirilme riskinin** devam etmesidir. Mülteciler ve göçmenler ihbar edilme riskinden ve korkusundan dolayı hastanelere gidip sağlık hizmetlerine erişimde kısıtlılıklara sebebiyet vermektedir. Bu durum da ciddi takipsizliklere yol açıp salgının kontrolünü zorlaştırırken aynı zamanda da mültecilerin yaşam koşullarını zorlaştırmaktadır.

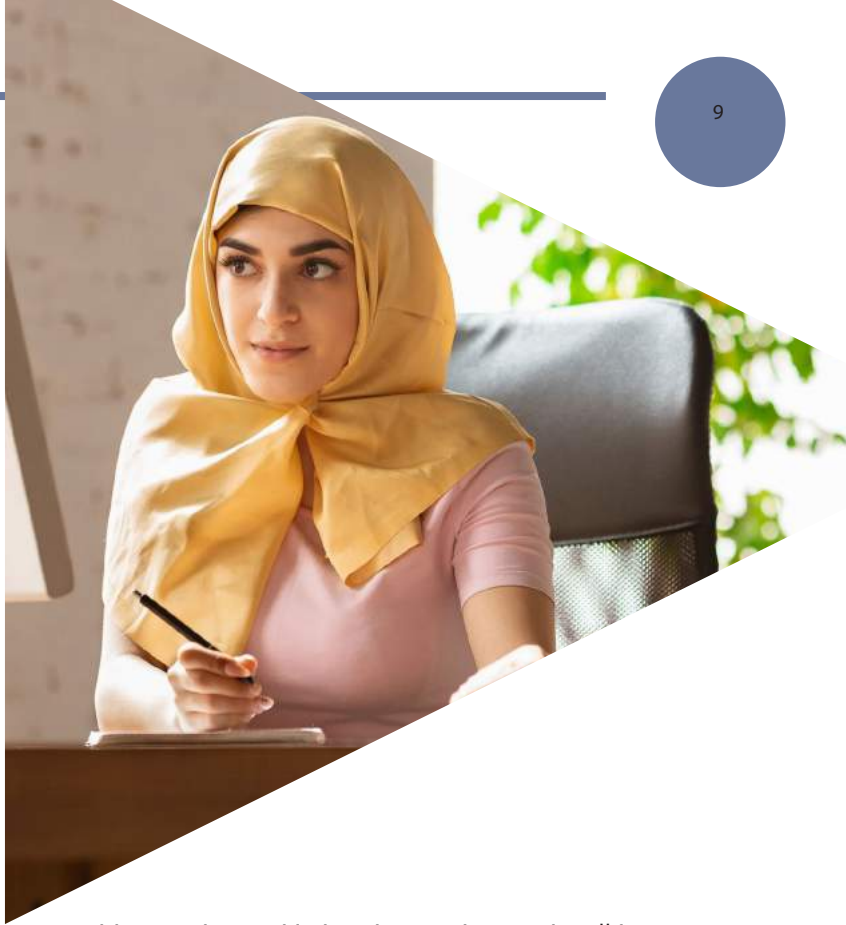
Karakaş (2020) aynı yazısında İzmir Barosu Göç ve İltica Komisyonu tarafından hazırlanan "İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi" **Korona Pandemisi** raporundan da bahsetmektedir. Bu rapora göre merkezde düzenli temizlik yapılmamakla beraber havalandırmaları da yetersizdir. Ayrıca mülteciler merkeze giriş yaptıklarında bir sabun ve bir deterjan dışında herhangi bir hijyen maddesi verilmemekle beraber çöplerinin de yığıldığı bildirilmiştir. Bununla beraber doktora ve sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlı olduğu belirtilen merkezlerdeki sağlık, hijyen ve barınma koşullarının risk oluşturduğu düşünülmektedir.

Son olarak, genel durumda risk teşkil eden bir diğer husus **pandemi sürecinde gıdaya erişimdir**. Zurayk (2020) pandemi ve gıda güvenliği üzerine akademik yazısında göçmenlerin güvenli gıdaya erişiminin pandemi döneminde daha da zorlaştığını belirtmektedir. Bu sebepten dolayı gıda yardımına ihtiyaç artmaktadır. Fakat mülteci kamplarında artan bu gıda ihtiyacı sosyal mesafenin ihlaline de sebep olmaktadır. Doğal olarak kurum ve kuruluşlar gıda yardımları yaparken sosyal mesafe kuralının da hesaba katılması gerekmektedir. Bizim araştırmamızda **ulusal ve yerel gıda yardımları** üzerine de veri topladığından bu bilgiler yol göstericidir.

İkinci Bölüm: Yasal Mevzuatlar

Mülteci ve göçmenlerin hakları ulusal ve uluslararası kanun ve sözleşmelerle desteklenmektedir. Bu kanun ve sözleşmelerin bazıları doğrudan mülteci ve göçmen haklarına odaklanırken bazıları dolaylı olarak bahsi geçen kırılgan grubu içermektedir. Çoğu genel olarak tüm göçmen ve mülteci grubunu içeresine dâhil etmesinin yanında mülteci kadın ve çocukların haklarına değinen ve onlara destek olmak adına yürütülen sözleşmeler ve yardım programları da mevcuttur.

İlk olarak, Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)** bireyin temel hak ve özgürlüklerini korumayı amaçlamaktadır. Her ne kadar doğrudan ilticadan ve mültecilerden bahsedilmese de herkesi içeren bu sözleşme mültecileri de kapsamaktadır. Herhangi bir durumda eğer mülteci hakları ihlal edilirse, kişi kendisi veya kurumlar aracılığıyla **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)**'ne başvuru yapma hakkına sahiptir.

Kadın haklarını korumaya yönelik olan **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)** kadınlara karşı her türlü cinsiyete dayalı ayrımcılığın engellenmesi ve kadın haklarının korunması üzerine çalışmaktadır. CEDAW, BM tarafından 1979 yılında gündeme gelmiş ve 189 ülke bu sözleşmeye imza atmıştır. Bu sözleşme mülteci kadınları özellikle belirtmese de içerisinde kadın haklarının korunması durumu mülteci kadınları da içerisine almaktadır.

IOM Türkiye Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu da mültecileri koruma amaçlı farklı yardımlarda ve etkinliklerde bulunmaktadır. Bunlar; temel **ihtiyaç yardımı**, **barınma yardımı**, **geçim kaynağı yardımı** ve **koruma yardımı** olarak dört başlıkta özetlenebilir.

- **Temel ihtiyaç yardımı;** çok amaçlı nakit, kışa hazırlanma desteği ve barınma tesislerinin onarımının sağlanması gibi yardımlar içermektedir. Bu yardımlar Acil Sosyal Güvenlik Ağı Programı (ESSN) kapsamı dışındaki hizmetleri içermektedir.
- **Barınma yardımı;** barınma tesislerinin onarımını ve rehabilitasyonu gibi konuları içermektedir.
- **Geçim kaynağı yardımı;** Mültecilerin gelir getirici faaliyetlere dâhil olmasını desteklemenin yanında sıfırdan iş kurmaları veya hazırda işi olanların işlerini büyütmeleri için gerekli yardımları içermektedir. Bu destek aracılığıyla mültecilerin sürdürülebilir iş gücü oluşturması hedeflenmiştir.
- **Koruma yardımı;** yönlendirme desteği, kişi bazlı yardımlar, danışmanlık ve adli yardım gibi hizmetleri içermektedir. Bu koruma çalışmaları yerelde hizmet veren belediye kuruluşlarıyla yakın bir şekilde çalışma önem arz etmektedir.

Uluslararası yasal sözleşme ve kanunların yanı sıra 2013 yılında Türkiye'nin iltica konulu kanunu kabul edilmiştir. **6458 sayılı Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)** 2014'te yürürlüğe girip yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'den çıkışları ve ülkede kalış süreleri üzerine usul ve esaslar içermektedir. Kanunun 3. maddesinde; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da babalara destek olunacağı vurgulanmıştır. Bununla beraber kanun çeşitli psikolojik, bedensel ve cinsel şiddete maruz kalmış kişileri de içermektedir. Yabancı ülkelere gelip yukarıda bahsedilen gruplardan birine giren kişiler güvenceye alınmışlardır.

Türkiye'deki Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) de yasal yardımlar adı altında önemli bir yere sahiptir. Bu merkezler pandemi sürecinde göçmen ve mülteciler üzerine genel durumu anlayabilmek açısından incelenmelidir. GSM pandemi süreci hizmetlerinden bazıları şöyle sıralanabilir:

- COVID-19 üzerine Arapça bilgilendirme
- GSM girişinde göçmen ve mültecilerin ateş ölçümlerini yapıp gerek görülen kişilerin hastaneye yönlendirilmesi
- Günde iki kere çamaşır suyu solüsyonu ile temizlik yapmak
- Gebelerin izlenmesi, çocukların izlenmesi, aşıların takip edilmesi ve bunların ayrı odalarda gerçekleştirilmesi
- Gebe izleme, bağışıklama gibi rutin işler
- Suriyeli doktorların sosyal medya aracılığı veya birebir şekilde insanları Covid-19 Pandemi süreci üzerine bilgilendirilmesi gibi sıralanabilir.

Yukarıda bahsedilen uluslararası ve ulusal yardımlar göçmen ve mültecileri pandemi sürecinde desteklenmektedir. Ulusal ve yerel yardımların mülteciler tarafınca ne kadar yeterli olduğunu veya erişimin kolay olup olmadığı proje konusunu kapsamakla birlikte, projenin odak noktası kadın ve çocuklar olduğu için bu ayrıca incelenecektir.

Üçüncü Bölüm: Pandemide Mülteci Kadınlar

Göçmen ve mültecilerin tecrübe ettikleri etnik ayrımcılığın yanında **kültürel normlardan kaynaklanan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı**, mülteci kadınları pandemi sürecinde de olumsuz etkilemiştir. Bu durum ayrımcılık boyutunu da aşıp şiddete evrilebilmektedir. Kadınların bu zor koşullardaki durumlar kurum ve kuruluşlar tarafından da vurgulanmıştır.

BM Mülteci Örgütü (UNCHR) Suriyeli kadın ve kız çocuklarına uygulanan toplumsal cinsiyet şiddetini beş ana zaman diliminde incelemektedir. İlk olarak çatışma sırasında/ kaçış öncesindeki şiddet ele alınmıştır. **Kadınlar, iktidarda bulunan kişiler, askerler ve/veya çatışma halindeki taraflarca cinsel tacize uğramışlardır.** Bazı Suriyeli kadın ve kız çocukları bu tecavüzlerden hamile kalmışlardır. Daha sonrasında **kaçış sırasında** deneyimlenen şiddet gelmektedir. Suriyeli kadınlar kaçış sırasında haydutlar ve sınır muhafızları tarafından tacize uğradıkları gibi insan tacirleri ve köle ticareti yapanlar tarafından da benzer tavırlara maruz kalmıştır. Bunca zorlu koşulu atlattıktan sonra **sığınma ülkesinde** de benzer zorluklarla karşılaşmış ve Suriyeli kadınlar aile içerisinde şiddete ve cinsel tacize maruz kalmaktadır. Bununla beraber mülteci kadınların ve kız çocukların bazıları hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye girmeye zorlanmaktadır. Tüm aşamalardan sonra **geri dönüş sırasında** da benzer şiddet ve tacizlerin yaşandığı kaydedilmiştir. Son olarak, **yeniden bütünleşme** sırasında da kadınlar ayrımcılığa ve şiddete maruz bırakılmıştır. Kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı karar alma sürecinde söz hakkı sahibi olmadığı gibi kaynaklara erişimleri de engellenmiştir. Yapılan araştırmalar sırasındaki gözlemlenen şiddet ve taciz göstergeleri İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS), Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (YUKK) ve CEDAW'a aykırıdır.

Covid-19 döneminde de toplumsal cinsiyet tabanlı ayrımcılık ve şiddet sorunu göze çarpmaktadır. Karakaş (2020) **Kadın ve LGBTİ göçmen ve mültecilerin** sağlık hizmetlerine erişiminin daha da zorlaştığını vurgulamıştır. Karakaş (2020) Dr. Yasin'den aldığı bilgiler doğrultusunda gebelerin pandemi hastanesi olmayan hangi hastanelere yönlendirilmesi gerektiği üzerine bilgilendirilmelerin yetersiz kaldığını ve kadınların sağlık hizmetlerinde önemli engellerle karşılaştıklarını belirtmiştir. Bununla beraber ev içi iş yükünün artması mülteci

kadınların hayatını bu pandemi sürecinde zorlaştırdığı gibi yapılan uluslararası araştırmaların vurguladığı gibi ev içi şiddeti de artırmıştır. Bu tür **toplumsal cinsiyet temelli aile içi şiddetin görünmezliği** mülteci kadınlarını daha da **kırılganlaştırmıştır**.

Kepenek (2020)'in mültecilerle ve/veya yetkililerle yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen verilere göre sınırda bekleyen kadınlar cinsiyetçiliğin yanında ırkçılık ve ayrımcılıkla da mücadele etmek zorundalar. Ayrıca hem kadınların hem de çocuklarının sağlık hizmetlerine erişimlerinin tamamıyla göz ardı edildiği vurgulanmıştır. Yapılan röportajlardan birinde şunlar belirtilmiştir.

"Kadınlar açısından baktığımızda özellikle Birleşmiş Milletler'in (BM) kurduğu yardım sırasında kadınları göremedik. Zaten BM'nin de sistemli bir destek verme durumu yok. O durum da çok sıkıntılı ve plansız. Ama kadınlar destek sırasına gidemiyor bile. Çünkü hem çok fazla sayıda erkek var hem de çocukların sorumluluğu tamamen kadınlar üzerinde ve kadınlar çocuklarıyla birlikte o sıralarda bekleyemiyor."

STGM aracılığıyla bilgilendirme yapan Çelebioğlu (2020) salgının en çok kadınları ve çocukları etkilediğini vurgulamıştır. **MOKİD Mardin mülteci kadınlarla** yapılan araştırma ve gözlemleme kadının **ev içe-risindeki yükünün** arttığını ve gündelik işlerde çalışanların hayatlarının önemli bir şekilde zorlaştığını göstermiştir. Kısacası mülteci kadınlarının salgın öncesinde de maruz kaldığı psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddetin Covid-19 döneminde ağırlaştığını ve toplumsal cinsiyet bazlı ayrımcılığın **sosyal izolasyon dâhil olmak üzere farklı sebeplerle** görünmezleştğini tüm araştırma ve haberler kanıtlamaktadır. Üzerinde çalıştığımız proje de bu toplumdaki **görünmezliğin mülteci kadınları nasıl daha kırılgan hale getirdiği** konusuna da değinmektedir.

Dördüncü Bölüm: Pandemide Çocuk Mülteciler

Kadınlarla beraber görünmezliği ve kırılganlığı artan bir diğer grup çocuklardır. Pandemi süreci çocukları sağlıktan eğitime, eğitimlerinden psikolojilerine kadar her türlü alanda olumsuz etkilemektedir. Çocuk mültecilerin durumu diğerlerine göre daha zor olmakla beraber çözüm stratejilerinin bu kırılgan gruba uygulanması sanıldığı kadar kolay değildir.

Endale, St. Jean ve Birman (2020) COVID-19 ve mülteci çocuklar üzerine yaptıkları psikolojik araştırmada çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik arka planında doğrudan etkilendiğini vurgulamıştır. Mülteci çocuklar **zenofobi ve ayrımcılık** dolayısıyla bilgiye, temel ihtiyaçlara, hizmetlere ve savunuculuğa erişim konularında eşitsizlikler deneyimlemişlerdir. Bu durum çocukları sadece fiziksel ve sosyal olarak değil mental olarak da olumsuz etkilemiştir.

Nişancı, Kahraman ve meslektaşları (2020) pandemi sürecinde mültecilerle ilgili yaptıkları akademik çalışmada mülteci çocuklar ve eğitim konusuyla çocuk işçi sorununa değinilmiştir. Mülteci çocukların **teknolojik kaynak yetersizliği** sebebiyle uzaktan eğitime erişimde büyük sıkıntılar yaşadığı vurgulanmıştır. EBA TV gibi uzaktan eğitim, teknolojik yetersizliklerin dışında mülteci ailelerin **teknolojik okur-yazarlığının yetersiz olması** da olumsuz etkilemiştir. Durum bununla kısıtlı olmayıp, mülteci çocukların **dil eğitimlerini** de engellemiştir. Sosyal izolasyon ve uzaktan eğitime erişimin kısıtlı olması mülteci çocuklarının Türkçe öğrenmek yerine sadece kendi dillerini konuşmalarına sebep olmuştur ki bu durum **entegrasyonlarını zayıflatmıştır**. Pandemi süreci bittiğinde sosyal hayata adapte olma olasılıkları öncekine göre çok daha zorlaşmıştır. Bir diğer olasılık ise, mülteci çocuklar uzaktan eğitimden uzaklaştıkça çocuk işçi olma riskleri

de artacaktır. Eğitimden ve eğitimle gelen kaynaşma sürecinden kopan çocuklar haklarının ihlal edildiği iş yerlerinde çalışmak zorunda kalacakları öngörülmektedir.

Mülteci çocuklar ve eğitim konusunda önemli veriler elde eden bir diğer akademik araştırma ise Kollender ve Nimer araştırmacılarına aitti. Kollender ve Nimer (2020) pandemi sürecinde Almanya'daki ve Türkiye'deki mülteci çocuklarının yüzleştiği eğitimsel sorunları karşılaştırarak incelemiştir. İki ülkede de eğitime erişim konusunda çocuklar sorunlarla karşılaşmışlardır çünkü **teknolojik araçlara erişim** sağlamakta sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sebeple de öğretmenler de öğrencileriyle efektif iletişim kuramamışlardır. Ayrıca yapılan çevrim içi anketlerde mülteci kamplarında ve mültecilerin barındığı diğer alanlarda çocukların eğitim için gerekli araç gerece, odaya ve desteğe sahip olmadıkları saptanmıştır.

Son olarak Bartels, Michael ve meslektaşları (2018) mülteci çocuklar üzerine araştırma yapıp mülteci kızların erken yaşta evlendirilmelerine değinmiştir. **1422 hayat hikâyesinden %40'ının çocuk yaşta evlendirilme üzerine odaklandığı** veya içerisinde bu konuyu barındırdığı bulunmuştur. Bununla beraber maddi zorluklarla gelen imkânsızlık eğitim fırsatlarında da eşitsizlik yaratmıştır. Her ne kadar bu araştırma pandemi döneminde yapılmamış olsa da bize olası öngörüler yapılabilir. Pandemi süreci erkek çocuklardan daha çok kız çocuklarını etkilemiştir. Eğitim hizmetinden soyutlanan veya soyutlanmak zorunda kalan kız çocukları erken yaşta evlendirilerek **cinsel sömürüye** açık hale gelmektedir. Bu durum da kültür içerisindeki **toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın replikasyonunu** sağlamaktadır.

Farklı kaynaklardan elde edilen akademik ve istatistiksel veriler doğrultusunda "Tech 4 Refugee Women" Projesi desteklenmiştir. Elde edilen veriler eşliğinde araştırma soruları oluşturulup raporlanmıştır.

Beşinci Bölüm: Saha Çalışması

A- Metodoloji

İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği olarak, Karabağlar, Konak ve Bayraklı ilçeleri başta olmak üzere **18-60 yaşa aralığındaki** mülteciler üzerine "**Tech4 Refugee Women**" adlı proje gerçekleştirilmiştir. Proje **COVID-19 Pandemi sürecinde mülteci kadın ve çocukların karşılaştıkları sorunlar ve genel durum**

üzerine odaklanmış ve çözümler üretilmiştir. Araştırmalar **literatür taraması** ile zenginleştirilen akademik arka plan ve **saha çalışması** ile güçlendirilmiştir.

Anket çalışması, mülteci bireylerle **yüz yüze görüşme metoduyla** gerçekleştirilmiştir. Araştırma öncesinde katılımcılar araştırmanın amacı üzerine bilgilendirilmiştir. Örneklemen belirlenmesinde ise cinsiyet ve yaş gibi demografik verilere dikkat etmekle beraber kadın nüfusa ağırlık verilmiştir. Hedef bölge ilçeler, İl Göç Müdürlüğü'nün verdiği sayılar üzerinden bir örneklem oluşturulmuştur. Araştırma **anket** ve **odak grup** olmak üzere iki farklı araştırma yöntemi ile desteklenecektir. Araştırma sonuçları hem sahada hemde gerekse dijital ortamda çeşitli kontrollere tabii tutularak, bulguların tutarlılığı gözlenecektir. Araştırma hata payı güven sınırlılıkları içerisinde yer almaktadır.

Aşağıda her soruya yönelik verilen cevaplar temel alınarak hazırlanan grafik görselleri üzerinden detaylı açıklamalar yapılacaktır. Sonrasında ise, sonuçlar doğrultusunda genel sonuç ve politika önerileri bölümü yer alacak. Ardından da mülteci bireylere uygulanan anketin ve odak grup sorularının orijinal hali, rapor içerisinde paylaşılacaktır.

B- Sonuçlar

Raporun bu bölümünde gerçekleştirilen anket ve odak grubu çalışmalarının sonuçları tartışılacaktır. Sonuçlar yedi önemli başlıkta incelenecektir: İzmir'deki Suriyeli mültecilerin demografik durumu, istihdam durumları, ulusal kurum ve kuruluşların maddi desteklerine erişimleri, yerel kurum ve kuruluşların (belediyelerin) pandemi döneminde gerçekleştirdiği maddi yardımlara erişim, kız ve erkek çocuklarının COVID-19 döneminde nasıl etkilendikleri ve mültecilerin sağlık hizmeti üzerine fikirleri.

• Demografik Bulgular

Şekil 1 Katılımcıların Cinsiyeti

Araştırmamıza **300** kişi katılmakta olup katılımcıların 268'i (**%89,9'u**) **kadındır**. Kadın nüfusuna yapılan vurgunun sebebi araştırmamızın kadın ve kız çocuklarına yönelik olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat az da olsa (**%10,1'i**) **erkek** mültecilerin de fikrini sorduk ki kadın nüfusu ile farklılıklarını gözlemleyebilelim. Katılımcıların medeni durumuna baktığımızda ise çoğunun evli (**%64,3'ü**) olduğu göze çarpmaktadır.

Şekil 2 Katılımcıların hane kalabalık düzeyi

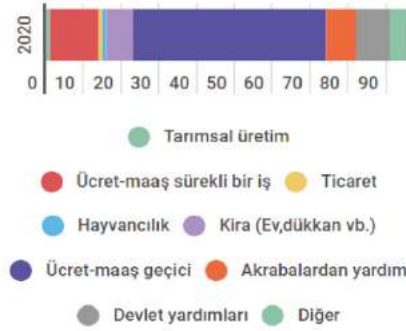

Bununla beraber mültecilerin **%35,7'sinin** hanesinde 6 veya daha fazla kişi yaşamaktadır. Bir diğer önemli husus ise katılımcıların **%87,5'i** çocuk sahibidir: Mültecilerin **%32'sinin** sadece **iki çocuğu** varken **%14,3'nün beş veya beşten daha fazla** çocuğu bulunmaktadır. Çalışmamızda kadınlarla beraber çocuklar da önemli bir yere sahiptir ki eğitim konusunu, toplumsal cinsiyetin replikasyon sürecinin çocuklar üzerindeki etkisini ve çocukların pandemi sürecinde ne gibi sorunlarla yüzleştiklerini kavrayabilelim. Genel itibarıyla mültecilerde kalabalık aile yapısı yaygın olup bu kültürlerini İzmir'de de devam ettirmektedirler.

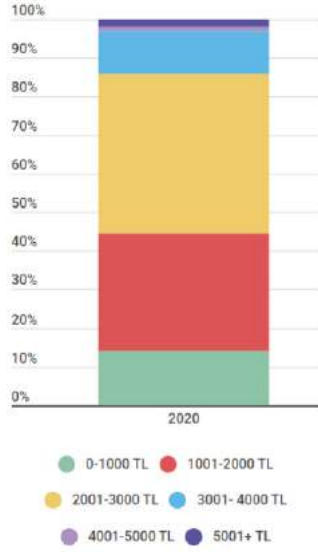
Odak grubunda ise sadece kadınlara yer verilmiştir. **12 kadının** oluşturduğu odak grubu yaklaşık bir saat sürmüş ve ankete paralel sorular sorulmuştur. Kadınların yaş ortalaması **35'tir** ve birkaçı hariç hepsi evlidir. Gruptakilerin çoğu çocuk sahibi, fakat 3'ten fazla çocuğu olan yoktur. Katılımcı kadınlardan birinin eşi Amerika'da ve iki gün içinde dönmek üzere olduğu bilinmekte, diğerlerinin eşleri ise İzmir'de bulunmaktaydı. Birkaçı hariç çoğu ev hanımı olan katılımcıların eşleride ya serbest meslekte ya da işsiz durumdaydı. Çoğu Türkçe dil eğitimi alıyor ve bazıları da dernekte yardımcı olarak bulunuyordu. Bununla beraber yukarıda bahsedilen kalabalık bir aile yapısının yaygınlığı odak grubu çalışmasında da alınan verilerle desteklenmektedir.

• İstihdam ve Gelir

Mültecilerin pandemi döneminde karşılaştıkları sorunlardan birisi istihdam ve gelir sıkıntısıdır. Bu sıkıntının boyutunu anlayabilmek için pandemi öncesindeki durumu bize gösterebilecek sorular da ankete ve odak grubu sorularına eklenmiştir.

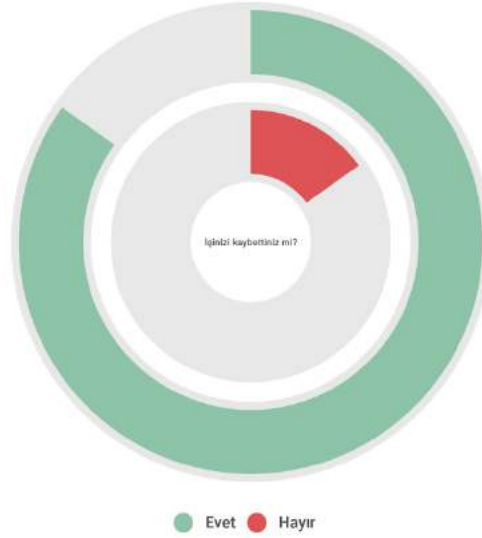
Şekil 3 Katılımcıların Gelir Kaynakları

Şekil 4 Katılımcıların Ortalama Aylık Gelirleri

Mültecilerin **%40'ının** ortalama aylık hane geliri **2000-3000 TL** aralığıdır; daha sonrasında ise **%29,3** ile **1000-2000 TL** aralığı gelmektedir. Gelir kaynakları sorusuna ise katılımcıların **%51,4'ü** ücretli geçici işlerde çalıştıklarını belirtmiştir. Daha sonrasında en yaygın ana gelir olarak **%13,9** ile ücretli sürekli iş gelmektedir. Bununla beraber mültecilerin sadece **%9,5'nin** ana gelir kaynağı devlet yardımlarıdır. Pandemi sürecinde çalışanların **%69,4'ü** günlük işlerde çalışma fırsatı bulabilmiştir. Pandemi sürecinde nüfusun sadece **%7,3'ü** düzenli işlerde çalışabilmiştir. Tüm bu oranlar, mültecilerin kendi işlerini kurmak veya sadece yapılan yardımlarla yaşamak yerine geçici de olsa bir yerde çalışmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Diğer dikkat çeken husus ise katılımcıların yarısından fazlasının geçici işlerde çalışmasıdır. Geçici işlerde sigortasız veya herhangi bir sosyal güvencesiz çalıştırılan mültecilerin pandemi dönemindeki maddi anlamdaki kırılganlığı daha da artmıştır.

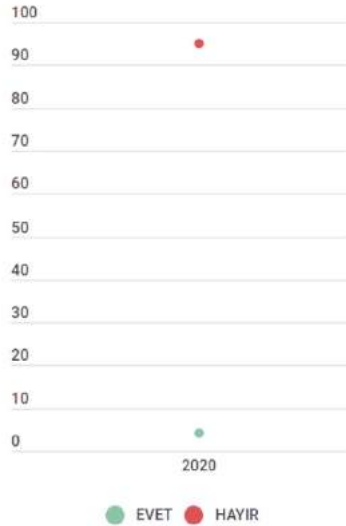

Şekil 5 Pandemi Sürecinde İşini Kaybedenler

Bahsi geçen kırılmalılığı bazı sorularla ortaya çıkardık: katılımcıların **%65,2'si** pandemiden önce çalışırken bu oran pandemi sürecinde **%18,5'e** düşmüştür ve katılımcıların **%84,5'i işlerini kaybettiklerini** belirtmiştir. Katılımcıların **%34,6'sı** pandemi sürecinde **iş yerlerinin kapandığını** belirtirken **%32,9'u** bu süreçte iş bulamadığını vurgulamıştır. Bu dramatik düşüş bize geçici işlerde çalışan katılımcıların pandemi sürecindeki ani ekonomik krizin ilk kurbanlarından biri olduklarını kanıtlamaktadır. Bununla beraber pandemi sürecinde çalışmaya devam eden nüfusun **%83'ü** **maaşlarında kesinti** yaşamıştır.

Bu bulgular odak grubu çalışmasıyla da desteklenmiştir. Katılımcı kadınlardan biri "Eğer siz (TC vatandaşları) çalışıyorsanız veriyorlardı tam, ne zaman biz çalışıyoruz veriyorlar yarım! E sonra pandemi çıktı... Bize veriyorlardı yarım, artık veriyorlar çeyrek. Bazen onu bile vermiyorlar!" diye sıkıntısını dile getirmişti. Daha sonrasında genç bir kadın "Evet! Benim babam da haftalardır parasını alamıyor. Para vermiyorlar ama daha çok çalıştırıyorlar. Pandemiye parasız daha çok çalıştırılmak bize yazık değil midir? Bizim de ailemiz vardır, ne yiyecek ne içecek! Biz aylardır kiramızı ödeyemiyoruz, patronlar bunu düşünmüyor. Ev sahibi diyor paramı ver, patron diyor para yok çalış!" diyerek ekleme yaptı. Kırılmalılığın pandemi ile beraber artmasından sonra mültecilerin görünürlüğü de azalmaya başladı. Haklarını savunmadıklarını bildiren mülteci kadınlar pandemi sonrasında devlet yardımlarının da kesildiğini belirtti. Bu hususta bilgi veren kadın katılımcılardan biri "Devlet de bize yardım etmiyor ki! Pandemi yardımları yapılıyor diye başvurduk bizi gören yok. Kızılay'dan yardım alıyorduk, artık o da yardım etmiyor, kartımız elimizden alındı. Pandemi sürecinde daha çok yardım edilmesi gerekirken aksine yardımların hepsi geri çekildi. Sadece A Belediyesi yaklaşık 1000 kişiye hijyen yardımı dağıttı, B Belediyesi onu bile yapmadı! Bunun haricinde nakit olarak hiçbir destek görmedik devletten." diyerek karşılaştıkları sorunları ve devlet desteklerindeki aksaklıkları dile getirdi. Daha sonrasında ulusal ve yerel yardımlardan faydalanma oranları ayrıntılı bir şekilde paylaşılacaktır.

Şekil 6 Taşınır veya Taşınmaz Tapulu Mallardan Gelir Sağlama

Gelir kaynakları yanında taşınır veya taşınmaz tapulu mal varlıkları ve bu mallardan sağlanan gelirin olup olmadığı anket sorularına eklenmiştir. Katılımcıların **%67,7'si** geldikleri ülkelerinde veya Türkiye'de herhangi bir tapulu mallarının olmadığını vurgulamıştır. Tapulu malları olduğunu iddia eden **%32,3'ünün** sadece **%4'ü** bu mallardan gelir elde etmektedir. Bu da diğer ülkedeki veya Türkiye'deki mal varlıklarının onlara gelir kaynağı açısından yardımcı olmadığını göstermektedir.

- **Pandemi Farkındalığı**

Mültecilerin pandemi dönemindeki farkındalığının ölçülmesi araştırmamızın bir diğer önemli parçasıdır. Ulusal ve yerel yardımlar haricinde halkın farkındalığının bilinmesi pandemi sürecini genel olarak kavrayabilmek açısından önem arz etmektedir. Yüksek farkındalığın gözlenmesi aslında mültecilerin Türkiye'deki entegrasyon derecelerini de gösterebilir, çünkü bu farkındalığın toplumsal alanlarda bulunmadan veya kitle iletişim araçlarını kullanmadan kazanılması çok zordur. Farkındalığı yüksek ve bu farkındalığa uygun davranışlar sergileyen bir mülteci grubu bize başarılı bir adaptasyonu da gösterebilir. Bununla beraber bu adaptasyon ve farkındalık sürecini engelleyen veya engelleyebilecek etkenler de araştırılmıştır.

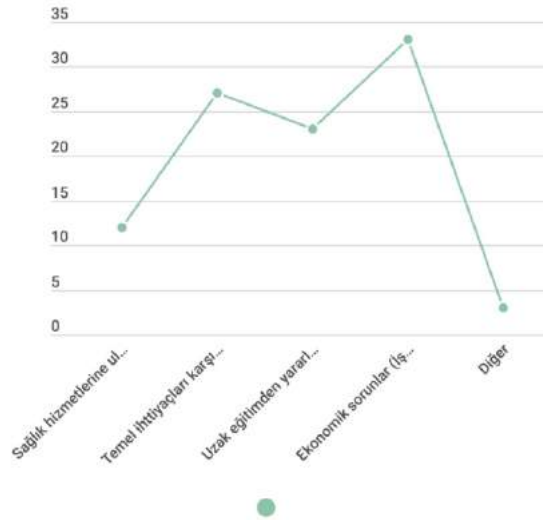

Şekil 7 Covid-19 Hakkında Bilgilendirme Kaynakları

Mültecilerin **%91,3'ü** Covid-19 hakkında yeterince bilgili olduğunu belirtmiştir. Bu hastalık süreci üzerine en çok vurgulanan bilgi kaynaklarının **sosyal medya (%36,6)** ve **sivil toplum kuruluşları (%16,8)** olduğu gözlenmiştir. Sosyal medyanın birinci sırada yer alması bize mültecilerin teknolojiden çok da uzak olmadıklarını göstermektedir. Bununla beraber belediyelerden veya Sağlık Bakanlığı'ndan daha çok sivil toplum kuruluşlarının bilgi kaynağı olarak görülmesi STK'ların adaptasyon sürecindeki rolünün önemini kanıtlamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarında toplanan mülteciler, bilgilendirilip eğitildiği gibi bu bilgiyi çevresiyle de paylaşmaktadır.

Şekil 8 Pandemi Döneminde En Çok Karşılaşılan Sorunlar

Katılımcıların pandemi sürecinde karşılaştıkları en kritik üç sorun ise şunlardır: işten çıkarılma ve maaş kesintisi gibi **ekonomik sorunlar (%33,1)**, **temel ihtiyaçları karşılayamama (%27,8)** ve **uzak eğitimden yararlanamama (%23,6)**. Ekonomik sorunların ilk sırada yer almasını önceki demografik sorulardaki vurgu ve odak gruptaki örnekler desteklemektedir. Bunun haricinde temel ihtiyaçların karşılanamaması sorunu doğrudan ve dolaylı olarak ekonomik sorunlarla bağlantılıdır. Son olarak eğitim konusundaki sıkıntılar anketin devamında ayrıntılı olarak değinilmiştir.

Her ne kadar mültecilerin büyük bir çoğunlu pandemi süreciyle alakalı bilgilendirilmiş olsa da sadece **%54,6'sı gerekli önlemleri aldığını belirtmiştir. %44,7'sinin** gerekli önlemleri almadığını belirtmesi aslında önlem alanları ve toplumun diğer kısmını da tehlikeye atmaktadır. Fakat yukarıda bahsedildiği gibi bu sorunun temelinde ekonomik anlamdaki problemler gelmektedir. Bunun haricinde alınan önlemlere bakıldığında ilk sırada **maske kullanımı (%30,2)**, **ikinci sırada (%23,2) sosyal mesafe** ve üçüncü sırada **dışarıya çıkarken dezenfeksiyon ürünleri taşımak (%16,8)** gelmektedir. Bu soruda katılımcılar genellikle en az üç şıkki işaretleme gereği duymuşlardır. Bu da aslında aynı anda birden fazla önlemin başarılı bir şekilde alındığını göstermektedir. Odak grup çalışmasında ise katılımcılardan biri alınan önlemleri özetlemek adına "Her zaman maske takıyoruz, ellerimizi yıkıyoruz, kolonyamız var. Fazla da dışarıya çıkmayıp evi de havalandırıyoruz." demişti. Son olarak dışarıya ne sıklıkla çıktıkları sorulduğunda %71,9'u "nadiren" cevabını vermiştir. Nadiren cevabının yaygın olması mültecilerin yasaklara uyum göstermeye çalıştıklarını kanıtıyor ki bu da adaptasyon sürecinin güzel bir örneğidir. Fakat her ne kadar entegrasyon devam etse de ve etkilerini gösterse de ekonomik sıkıntılar ve birazdan değinilecek olan ulusal ve yerel yardımların yetersizliği bu süreci geciktirmekte veya sürece engel olmaktadır.

Yapılan bir diğer önemli araştırma konusu ise pandemi sürecindeki genel resmi görebilmek adına beslenme alışkanlıklarının analiziydi. Bu sayede bağışıklık sistemlerinin ve hastalığa ne kadar hazırlıklı olduğunu anlayabilir ve bu ölçüde ihtiyaçların karşılanması açısından ihtiyaç listesi çıkarabiliriz. İlk olarak, katılımcılara bu konu üzerine **"hiç katılmıyorum"dan "kesinlikle katılıyorum"a** doğru ilerleyen bir dizi soru gösterdik. Gelen yanıtlara bakılırsa katılımcıların **%75'i pandemi sürecinde beslenme ve temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını** söylemiştir. Yaklaşık **%76'sı meyve sebzelere** kolaylıkla erişim sağlayamadığını belirtirken yaklaşık **%80'i pandemi sürecinde kırmızı veya beyaz et** de tüketemediğini vurgulamıştır. Son olarak yine katılımcıların yaklaşık **%80'i süt ve süt ürünlerine** kolaylıkla erişim sağlayamamıştır.

Beslenme sonrasında temizlik alışkanlıklarını ve bu konuda aldıkları önlemleri ölçecek sorular da sorulmuştur. Katılımcıların **%68'i temizlik ürünleri** (deterjan, dezenfektan, sabun, vb.) kullanmaya özen gösterdiğini belirtirken **%58,3'ü** bahsi geçen temizlik ürünlerini **satın alabilecek maddi kaynaklara sahip olmadığını** da vurgulamıştır. Bununla beraber katılımcıların **%79,4'ü** bir yere dokunduktan sonra veya yemekten önce ve sonra **ellerini yıkamaya** özen göstermektedir. **Sosyal mesafeye** ise mültecilerin yaklaşık **%81'i** dikkat etmektedir. Bununla beraber mültecilerin **%83'nün düzenli olarak evlerini temizleyip** dezenfekte ettiği bulgular arasındadır. Bu veriler, her ne kadar yeterli yardımın alınmadığı gözlemlense de hijyen konusuna dikkat edildiğini kanıtlamaktadır. Sınırlı kaynaklarla pandemi sürecinde temizliğine dikkat eden mülteciler bu alandaki yardımların artırılması gerektiğini de odak grupta vurgulamıştır.

Bu yüzdeler oldukça kritiktir, çünkü beslenmesi yetersiz ve temel ihtiyaçları karşılanamamış bir kesim toplumun diğer bölümünü de riske atabileceği gibi toplum içerisindeki ötekileştirmeyi de artırabilir. Bu durum odak grubuna da yansımıştır. Katılımcıların çoğu TC vatandaşlarının kendilerine hastalıklı gözüyle baktığını ve hastalığı mültecilerin getirdiğini düşündüklerini belirtmiştir. Örneğin katılımcı kadınlardan biri *"Bize hastalıklı gözüyle bakıyorlar, sanki hastalığı biz getirmişiz! Biz bir yere dokununca veya girince uzaklaşıyorlar. Belki ben onlardan daha temizim! Bizden kaçmalarını anlayamıyorum. Biz de temizliğimize ve hijyenimize dikkat ediyoruz."* diyerek bu konudaki görüşünü belirtti. Pandemi öncesinde zaten varlığı gözler önünde olan ayrımcılık pandemi sürecinde daha da artış göstermiştir. Bu durumdan muzdarip olduğunu belirten mülteciler kendilerini TC vatandaşlarına ifade edemediklerini defalarca farklı hikayelerle vurgulamışlardır. Kısacası

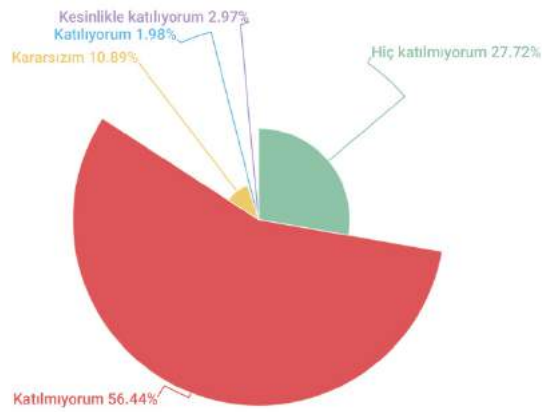

adaptasyon ve pandemi sürecini atlama önündeki engellere ulusal ve yerel yardımların yetersizliğine ek olarak TC vatandaşlarının önyargıları da eklenebilir.

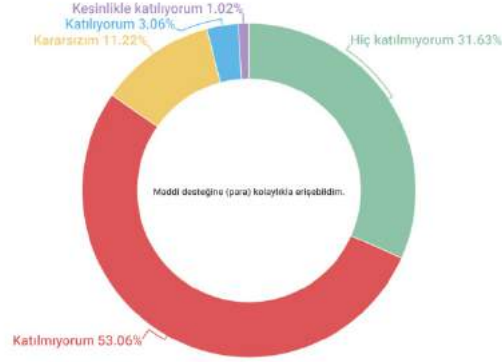
- **Pandemi Döneminde Ulusal Yardımlar**

Anket ve odak grup çalışmalarına ulusal yardımlardan faydalanma durumunu ölçecek ve konuda fikir beyan edilebilecek sorular oluşturulmuştur. Sorular içerisinde devlet yardımlarından bilgilendirilme oranı, gıda desteği ve nakit desteği üzerine sorular bulunmaktadır.

Şekil 9 Ulusal Gıda Yardımlarına Erişim Sağlandı mı?

Mülteci katılımcıların **%80,3'ü** pandemi sürecinde devletin maddi desteklerinden **kolayca haberdar olmadığını** belirtmiştir. Yardımların ilan edilmesi konusunda sorunlar olduğunu bu veriler desteklemektedir. Bununla beraber gıda yardımlarına bakıldığında katılımcıların **%86'sı devletin gıda yardımlarına kolaylıkla erişemediğini** söylerken **%83,7'si** de yapılan **gıda yardımlarının** içeriğinin **yetersiz** olduğunu belirtmiştir. Devletin sağladığı nakit yardımlarına baktığımızda ise katılımcıların sadece **%4,3'ü bu yardımlardan kolaylıkla yararlanabildiğini** ve erişim sağlayabildiğini söylemiştir. Bununla beraber **%84'ü bu maddi yardımların** temel ihtiyaçları karşılamak adına **yetersiz** olduğunu düşünmektedir.

Şekil 10 Ulusal Pandemi Nakit Yardımlarına Erişim Sağladınız mı?

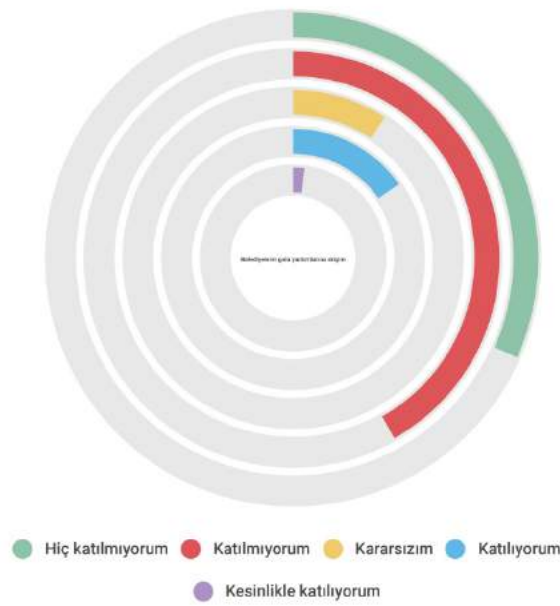
Tüm bu veriler devlet yardımlarının mültecilere ulaşmadığının veya erişim sağlansa bile yardımların temel ihtiyaçları karşılamak adına yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Odak grubunda da tartışılan önemli konulardan biri devlet yardımlarının yetersizliği idi. Kadınlar gıda, nakit, eğitim ve sağlık yardımlarına erişimin sağlanması dolayısıyla büyük zorluklarla karşılaştıklarını birbirlerini onaylayarak belirtmişlerdir.

• Yerel Yardımlar

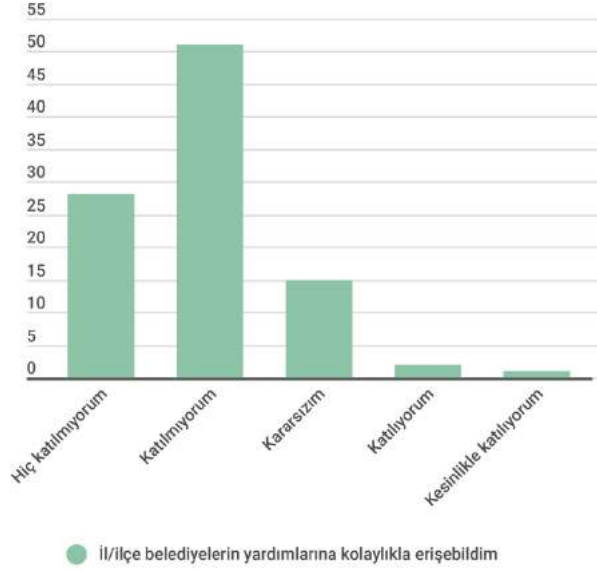
Ulusal yardımlar sonrasında yerel yardımlara erişim ve bu yardımların yeterliliği üzerine sorular da eklenmiştir. Bu bölümde belediye yardımları üzerine bilgilendirilme, gıda, nakit, hijyen ve eğitim konularındaki yardımlarına erişim gibi başlıklar incelenmiştir.

İlk olarak katılımcıların **%73'ü belediye yardımları konusunda yeterli bir şekilde bilgilendirilmediklerini** ve yardımlar konusunda haberdar olmadıklarını ve **%80,3'ü de bu yardımlara erişemediklerini** belirtmişlerdir. Özellikle bu soru odak grupta sorulduğunda katılımcılar da "Biz bilmiyoruz ki nereden ilan ediliyor ve nasıl başvuruluyor yardımlara. Ne belediyenin ne de devletin yardımlarını takip edebildik. Bize hiç kimse göstermedi biz de bilmiyoruz buranın işleyişini." diyerek sorunlarını dile getirdiler. Buradaki önemli sorun şudur: Mülteciler kurumsal sorun veya yardımlara erişim için hangi bürokratik yapılara başvurabileceklerini ve nasıl başvuru yapabileceklerini bilmemektedirler.

Şekil 11 Yerel Gıda Yardımlarına Erişiyor Musunuz?

Bununla beraber katılımcıların yaklaşık **%86'sı faturalarının (elektrik, su, vb) belediyeler tarafından karşılanmadığını** söylemiştir. Nakit para yardımlarına ise sadece **%7,4'ü erişim sağlayabilmiştir**. Gıda yardımları konusunda ise **%72,7'si gıda yardımlarından yararlanamamışlardır**. Son olarak da katılımcıların **%78'i hijyen kitinden** ve **%84'ü belediyenin eğitim desteklerinden yoksun kalmışlardır**.

Şekil 12 Yerel Yardımlara Erişim

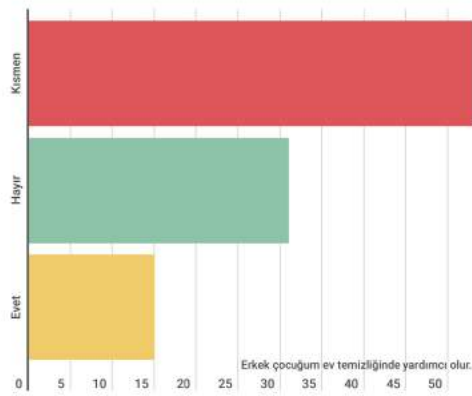
Tüm bu bulgular odak grubundaki verilerle de desteklenmiştir. Kadınlar özellikle çocuklarının eğitimi konusunda çok hassaslaşmıştır. Bir kadın bu konuda tartışılırken büyük bir heyecanla araya girip "*Bize yardım etmeseler de olur. Biz yarım maaşla da yaşarız çeyrek maaşla da, ama çocuklarımızı okutsunlar. Çocuklarımızın okuması hepimiz için her şeyden daha önemli.*" diye fikrini bildirmiştir. İzmir'deki mültecilerin eğitim konusundaki bu hassasiyeti değerlendirilmelidir. Hem veliler hem de çocuklar eğitim konusunda çok istekli olmalarına karşın yardımlardan haberdar olamamaları veya yardımların yetersizliği sebebiyle eğitim alanında sıkıntılar yaşanmaktadır ki bu konu ayrıntılı olarak bir sonraki bölümde incelenecektir.

• Pandemide Eğitim ve Mülteci Çocuklar

Pandemi sürecinde en çok vurgulanan sorunlardan birisi de eğitim konusuydu. Bu bölümde bu konu ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır: Genel sorular sonrasında erkek ve kız çocukları ayrı ayrı incelenmiştir. Bu incelemenin amacı eğitim konusundaki sıkıntıların toplumsal cinsiyet boyutuyla da karşılaştırılmasıdır. Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının bu sorunu benzer şekilde deneyimleyip deneyimlemedikleri veya sunulan hizmetin eşit bir şekilde dağılıp dağılmadığını bu kısımda ölçebiliriz. Diğer bölümler gibi bu bölüm de anket soruları yanında odak grup çalışması ile desteklenmiştir.

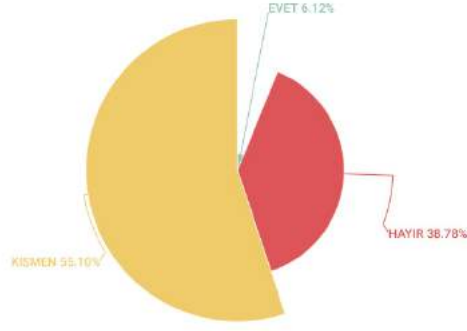
Pandemi dolayısıyla uzaktan eğitim hem dünyada hem de Türkiye’de çözüm araçları arasında yerini aldı. Mültecilerin uzaktan eğitim için gerekli altyapıya veya bilgiye sahip olmaması genel sorularımız arasında yer almaktadır. İlk olarak katılımcıların kaçının eğitim alan çocukları olduğunu sorduk; yaklaşık **%77’sinin okula giden çocuğu mevcuttu**. Fakat bu çocukların sadece **%15’i uzaktan eğitimden yararlanabilmişti**. Uzaktan eğitimden yararlanamama sebeplerinin başında **internet erişiminin olmaması (%35,9)**, **bilgi eksikliği (%26,4)** ve **teknolojik araçların eksikliği (%19)** gelmektedir. Bu eksiklikler odak grup çalışmasında da değinilmiştir. Çocuklarının eğitim hayatlarına değinen bir anne sorununu *"Çocuklarımın eğitimi benim için çok önemli. Uzaktan eğitimden hiç memnun değilim. Evde sadece bir telefon var, bilgisayar hiç yok, televizyon da bazen çalışıyor bazen çalışmıyor. Öğretmenlerinden çok koptular, biz yardım edemiyoruz çocuklarımıza. Türkçe dersleri var, biz Türkçe bilmiyoruz ki! Ne yaptığımı takip edebiliyorum ne de sorularına cevap olabiliyorum. Uzaktan eğitim iptal edilmeli bence."* diyerek dile getirmiştir. Hem kaynak hem de dil sorunu yaşayan çocuklar eğitimden uzaklaşmaktadırlar ve bu durum çocuk işçiliği sayısını da arttırabilmektedir.

a) Pandemide Eğitim ve Mülteci Erkek Çocukları

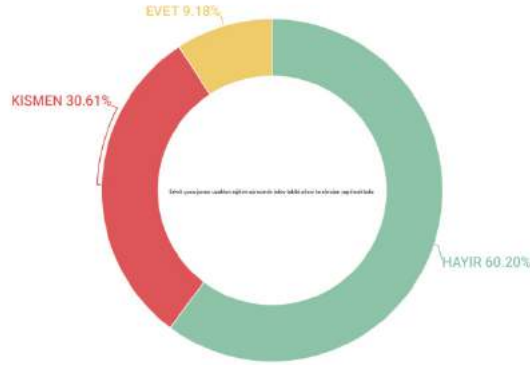
Şekil 13 Erkek Çocuğunuz Evin Temizlenmesine Yardım Ediyor Mu?

Erkek çocuklarının eğitim hayatlarından önce ev işleriyle ne kadar ilgili oldukları sorulmuştur. Bunun sebebi aile içerisindeki toplumsal cinsiyet rollerinin boyutunu anlayabilmektir. Erkek çocuklarının sadece **%15,1’i ev temizliğine yardım etmektedir**. Bununla beraber odak grupta kadınlar toplumsal cinsiyet rollerini şu şekilde özetlemiştir: "Erkek dediğin güçlü olur, çocukken çalışmaya başlar. Öğrenmeli erkek hayatı erkenden. Kızlar ise nazlı ve kibar olmalıdır. Erkekler hem fizik ile hem de diğer anlamda kadından daha güçlü olmalıdır". Tüm bu ifadeler erkeklerin toplumdaki yerini açıkça özetlemektedir.

Şekil 14 Erkek Çocuğunuz Ailesi Tarafından Maddi Manevi Destekleniyor mu?

Eğitim sorularının tamamında "kısmen" seçeneği yoğunluk göstermektedir. Her ne kadar erkek çocukların ihtiyaçları karşılanmak istense de bu istek; fırsatlar doğrultusundadır. Örneğin pandemi sürecinde **eğitim hayatı maddi manevi ailesi tarafından karşılanan erkek çocuklarının oranı %61,1** iken bu oranın **%54,5'i** "kısmen" yanıtını vermiştir. Kısmen cevabı her ne kadar destek olma çabasının varlığını kanıtlasa da kaynakların yetersizliğini de desteklemektedir.

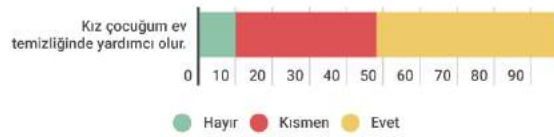
Şekil 15 Erkek Çocuğunuzun Ödevleri Kontrol Ediliyor Mu?

Bir diğer önemli konu ise çocukların bu süreçte çalışıp çalışmadığıdır. Pandemi sürecinde mülteci erkek çocuklarının yaklaşık **%58'i kısmen ailesine çalışarak maddi güvence** sağlarken yaklaşık **%9'u eğitim hayatını hiçe sayacak oranda iş hayatına atılmış** durumdadır. Bir diğer önemli husus EBA ders saatlerindeki uygun koşulların sağlanmasıdır ki verilere göre erkek çocuklarının ailelerinin yaklaşık **%61'i hiçbir şekilde bu uygun koşulları çocuklarına sağlayamamıştır**. Bununla beraber erkek çocuklarının **%60'ının ödev takibi de aileleri tarafından yapılamamıştır**. Bunun en büyük nedeni yukarıda da

bahsedildiği gibi dil bariyerinin bulunmasıdır: Türkçe bilmeyen ebeveynler çocuklarının derslerinde isteseler bile yardımcı olamıyorlar.

Eğitim hayatının önemli parçalarından birisi de öğretmenlerle kurulmuş olan düzenli iletişimidir ki aile içerisindeki dil probleminden dolayı bu konu mülteci çocukları için daha kritik hale gelmektedir. Mülteci erkek çocuklarının yaklaşık **%64'ünün öğretmenleriyle iletişime geçilmemiştir**. Ek olarak erkek öğrencilerin sadece **%35,5'inin** öğretmenleri öğrencisiyle iletişim kurma **gayretinde bulunmuştur**. Bu konuda iki tarafta da eksiklikler ve takip eksikliği bulunmaktadır.

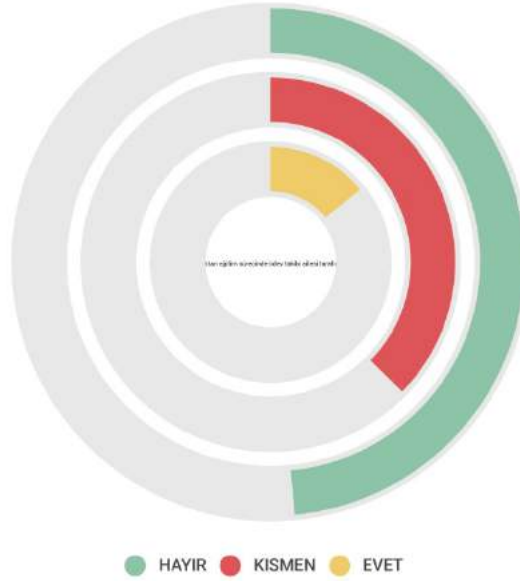
b) Pandemide Eğitim ve Mülteci Kız Çocukları

Şekil 16 Kız Çocuğunuz Ev Temizliğine Yardımcı Olur Mu?

Kız çocukları için de toplumsal cinsiyet rollerini belirleyecek sorular sorulmuştur. Örneğin kız çocuklarının yaklaşık **%90'ı kısmen veya tamamen ev temizliğine yardım etmektedirler**. Bununla beraber kız çocukları küçük kardeşlerine bakmak gibi sorumlulukları da yeri geldiği zaman erkek çocuklara oranla daha çok üstlenmektedir.

Pandemi sürecinde **eğitim hayatı maddi manevi ailesi tarafından karşılanan kız çocuklarının** oranı **%52,3 iken** bu oranın **%35'i "kısmen"** yanıtını vermiştir. Buna ek olarak, pandemi döneminde kız çocuklarının **%57,8'i** tamamen veya kısmen olarak çalışarak ailelerine pandemi sürecinde maddi olarak destek olmuşlardır.

Şekil 17 Kız Çocuğunuzun Ödevleri Kontrol Ediliyor Mu?

EBA dersleri dahilinde **uygun ortamın hazırlandığı** kız çocuklarının oranı **%53,5'tir ki bunun %33,7'si kısmen karşılanabilmiştir**. Bununla beraber sadece yaklaşık **%15'inin ödevleri aileleri tarafından kontrol edilirken %37,1'i kısmen** aileleri tarafından ödevler konusunda takip edilmiştir.

Son olarak öğretmen öğrenci ilişkisi mülteci kız çocukları açısından ele alınacaktır. Kız çocuklarının **%53,2'sinin** ailesi hiçbir şekilde **kız çocuklarının öğretmenleriyle iletişime geçmemiştir**. Bununla beraber kız çocuklarının **%41,2'sinin öğretmenleri öğrencileriyle iletişim kurma girişiminde** bulunmuştur. Bu oran odak grupta istenen eğitim desteğinin çok altındadır.

c) Kız ve Erkek Çocuklarının Sonuçlarının Karşılaştırılması

Erkek ve kız çocukları arasındaki farklılıkları bu kısımda aktarmak verileri daha anlamlı hale getirecektir. Bazı noktalarda pandemi çocuklarının toplumsal cinsiyet boyutunun İzmir'deki mültecilerde diğer bölgelerdeki mültecilerden farklı olduğu söylenebilir.

- ❖ Tahmin edildiği üzere kız çocukları erkek çocuklarına oranla daha çok ev işleriyle uğraşmaktadır. Fakat erkek çocuklarının ev işlerinden çok da uzak olduğu söylenemez. Odak grup çalışmasında da bu konu dikkat çekmiştir: Katılımcılardan biri "Erkek kız fark etmez, hepsine iş veriyorum. Pandemi-de sıkıldım her işi tek başıma yapmaktan, çocukların hepsine iş veriyorum evde. Oğluma geçen evi temizlettim, bir güzel halıları da yıkattım." diyerek **toplumsal cinsiyet sınırını nasıl esnettiğini** gülerek anlatmıştır.
- ❖ Bir diğer önemli bulgu ise kız çocuklarının eğitim konusundaki istek ve yeteneklerinin daha çok ortaya çıkması ve bunun desteklenmesidir. Çalışsa bile eğitime devam eden kız çocukları mevcuttur. Odak grupta da kız çocuklarının eğitime duydukları ilgi ve ailelerin kız çocuklarını okutma isteği göze çarpmıştı. **Erkek çocukları iş hayatına ilgi duyarken mülteci kız çocukları eğitim ha-**

yatını tercih etmektedirler. Odak grupta erkek çocuklarının okuldan sıkıldıklarını ve derslere konsantre olmadıkları vurgulanmıştır. Anneler oğullarının ders başına oturmamalarından yorulup derslerini kontrol etmekten vazgeçmişlerdi. Üzerine bir de dil sorunu işleri daha da zorlaştırmış ve erkek çocuklarını, eğitim hayatından uzaklaştırmıştır. Kız çocukları ise kolaylıkla derslere adapte olup kendi programlarını kendileri oluşturabilmektedir. Bununla beraber bazı kız çocuklarının hayallerini yükseköğretim süslemektedir. Topluma faydalı bireyler yetiştirmek adına mülteci kız çocuklarının eğitim hayatlarının desteklenmesi gerekmektedir.

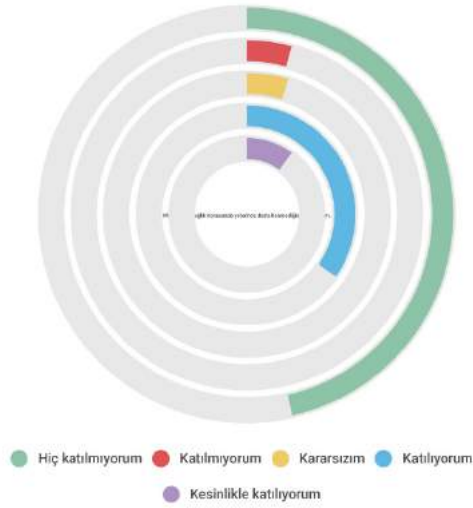
Genel olarak hem erkek çocukları hem de kız çocukları benzer sorunlardan etkilenmişlerdir. Teknoloji ve bilgi eksikliği eğitim hayatlarını pandemi döneminde daha da zorlaştırmıştır. Özellikle ailede Türkçe bilinmemesi uzaktan eğitimi daha da zor hale getirmiştir. Sırf çocuklarının eğitim hayatlarını desteklemek için Türkçe dersleri alan anneler mevcuttur. Bunun haricinde kız çocuklarının eğitim hayatındaki başarısı ve bu konudaki ilgi ve yetenekleri yaşıt erkek çocuklarına oranla biraz daha yüksektir. Son olarak İzmir'deki mülteci aileler içerisinde yoğun bir toplumsal cinsiyet rol paylaşımı görülse de rollerin sınırlarının pandemi sürecinde esnetildiği ve erkek çocuklarının ev işlerine dahil edildiği gözlenmiştir.

• **Pandemide Mülteciler ve Sağlık Hizmetleri**

Pandemi döneminde sağlık hizmetlerinden yararlanabilme oranları diğer dönemlerle karşılaştırıldığında daha çok önem arz etmektedir. Raporun bu bölümünde mültecilerin pandemi döneminde sağlık hizmetleriyle ilgili görüşleri alınmıştır.

Pandemi dönemindeki **sağlık hizmetlerinden** katılımcıların sadece **%20,3'ü memnundur** ve **%69,7'si kesin bir şekilde sağlık hizmetlerinden memnun olmadıklarını** belirtmişlerdir. Kırılgan grubun böyle bir süreçte daha çok desteklenmesi ve güvence altına alınmaları gerekirken dışlanan grup halini almışlardır.

Katılımcıların **yaklaşık %70'i pandemi döneminde ihtiyacı olduğu zamanlarda sağlık kuruluşlarına kolaylıkla erişim sağlayamamıştır.** Bu konu odak grubunda da göz önüne alınmıştır ve yorumlardan biri şöyledir: *"Benim yanımda kocaman bir şey çıkmıştı, durumum acildi beni kabul ettiler. Ama kardeşim hastalandığında onu hastaneye sokmadılar, çünkü durumu acil değilmiş. Öyle dediler, biz de döndük".* Bu yorum herkes tarafından desteklenmiştir ve acil bir durum olmadığı için kontrol edilmeden geri gönderildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcı mültecilerin %66'sının ilaç ihtiyaçları da bu süreçte karşılanamamıştır. İlaçlara kolaylıkla erişim gösteremediklerini belirten mülteciler bunun en büyük sebeplerinden birinin maddi zorluklar olduğunu dile getirmişlerdir.

Şekil 6 Mültecilere Sunulan Sağlık Hizmetlerini Yeterli Buluyor Musunuz?

Bu olumsuz eleştiriler yanında katılımcıların **%71,3'ü pandemi sürecinde sağlık önlemleri üzerine yeterince bilgilendirildiklerini** ifade etmişlerdir. Buna rağmen **%76,3'ü mültecilerin sağlık konusunda yeterince desteklenmediğini** düşünmektedir. Her ne kadar bilgilendirmeler yeterli görülse de hizmet konusundaki sıkıntılar çoğu mülteci tarafından vurgulanmıştır.

C) Sonuç ve Tartışma

İzmirde Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği 2020 yılı içerisinde Heinrich Böll Stiftung Derneği'ne Tech4RefugeeWomen adlı COVID-19 Pandemi sürecinde mülteci kadın ve çocukların karşılaştıkları sorunlar ve genel durumunu belirlemeye yönelik araştırmayla başvurmuştur. Araştırma literatür taraması yanında saha çalışması (anket ve odak grubu çalışmaları) da içermektedir.

Araştırmaya 18-60 yaş aralığındaki İzmir'de ikamet eden mülteciler dahil edilmiş olup proje tasarlanırken yedi ana başlığa odaklanılmıştır: demografik bilgiler, mültecilerin istihdam durumu, pandemi üzerine farkındalık, ulusal kurum ve kuruluşların pandemi yardımlarından faydalanabilme durumu, yerel kurum ve kuruluşların pandemi yardımlarından faydalanabilme durumu, eğitim ve sağlık.

300 kişinin katıldığı anket çalışmasına 268 kadın katılım göstermiştir. Odak grubu çalışmasına ise 12 kadın katılım göstermiştir. Anket ve odak grup çalışmaları sayesinde ailelerin kalabalık bir yapıya sahip olduğu gözlenmiştir. Beşten fazla çocuğa kadar ulaşan hane yapısının pandemi sürecini daha da zorlaştırdığı bulgular arasında yer almaktadır.

İstihdam durumuna bakılırsa eğer; aylık gelirleri ortalama 3000-4000 TL arasında olan kalabalık mülteci aileler gelir konusunda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Genelde geçici ücretli işlerde istihdam edilen mülteciler pandemi sürecinde işlerini kaybetmişlerdir. Tapulu malları olan katılımcı sayısı toplam katılımcıların yarısından az olup bu mallardan gelir sağlayabilenler neredeyse yoktur. Pandemi sürecinde mülteci nüfusunun

kırılganlığını arttıran en büyük etkenin ekonomik sıkıntılar olduğu gözlenmiştir. Diğer sorunların temelinde de bahsi geçen ekonomik sorunlar yatmaktadır.

Mültecilerin pandemi konusunda farkındalığı yüksektir ve ellerinden geldiğinde önlem almaya gayret göstermektedirler. En çok sosyal medya ve sivil toplum kuruluşlarından bilgilenen mülteciler dışarıya ihtiyaçları dışında çıkmamaya özen göstermektedir. Pandemi sürecinde en büyük sorunların ekonomi ve eğitim olduğunu belirten mülteciler beslenme konusunda da sıkıntılar yaşamaktalar. Temel besin ihtiyaçlarını karşılayamayan katılımcılar temizlik ihtiyaçlarının da karşılanmadığını dile getirmiştir. Temizlik ihtiyaçları karşılanmayan veya yeterli kaynağı bulamayan katılımcılar ellerinden geldiğince maske, kolonya ve diğer koruyucuları kullanmaya özen göstermektedirler.

Ulusal yardımları irdeleyen sorularımıza verilen yanıtlara bakılırsa katılımcılar ulusal yardım hizmetlerinden memnuniyetsizlerdir. Devletin sağladığı gıda ve nakit yardımlarından yararlanamadıklarını belirten katılımcılar yardımlara kolaylıkla erişim sağlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu yetersiz erişimin en büyük sebeplerinden biri katılımcıların ulusal yardımlara nereden nasıl erişim sağlayabileceklerini bilmemelerinden kaynaklanmaktadır.

Yerel kaynaklarla ilgili sorular sorulduğunda ise benzer yanıtlar alınmıştır. Özellikle nakit, hijyen ve eğitim alanlarında yapılan yardımlardan yararlanamadıklarını belirten mülteciler pandemi dönemindeki mağduriyetlerini açıklamışlardır. Yerel ile ulusal yardımlar arasındaki fark ise yerel kurum ve kuruluşların yardım çağrılarının daha erişilebilir olmasıdır. Odak grup çalışmasında ise Konak Belediyesi'nin az da olsa yardım çağrılarının olduğu, fakat Bayraklı Belediyesi'nin bu konuda hiçbir gayret göstermediği vurgulanmıştır.

Eğitim ise araştırmanın bir diğer önemli alt başlığı olup hem odak grup hem de anket çalışması ile ayrıntılı ele alınmıştır. Bulgular arasında pandemi döneminde okula giden çocuklarının birçoğunun uzaktan eğitimden yararlanmadığı yer almaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birkaçı teknolojik yetersizlik ve dil eksikliğidir. Çocuklarının derslerini takip edemeyen ailelerin en büyük sorunu ev içerisinde Türkçe bilgisinin az olmasıdır.

Dil sorunu yanında konunun toplumsal cinsiyet boyutu da araştırılmış ve erkek ile kız çocukları için ayrı ayrı sorular oluşturulmuştur. Her ne kadar aile içerisinde toplumsal cinsiyet replikasyonunu devam ettirse de eğitim alanında kız çocukları erkek çocuklarına oranla bir adım ilerdedir. İki grup da benzer sorunlarla yüzleşmesine rağmen kız çocukları eğitim alanında daha istekli ve hırslıdır. Bu çabaları da aileleri tarafından desteklenmektedir ve aileler uzaktan eğitimin bitirilerek daha verimli bir sisteme geçilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim devam ettirilirse de uygun araç ve gereçlerin her çocuğa verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmada son olarak sağlık konusuna değinilmiştir. Bilgilendirilme konusunda sıkıntı yaşamadıkları dile getiren mülteciler sağlık hizmetlerinden memnun kalmadıklarını eklemişlerdir. İhtiyaçları olan ilaçlara erişim sağlayamadıklarını ve gerektiğinde sağlık hizmeti alamadıklarını dile getiren katılımcılar pandemi sürecinde bu alanda büyük sorunlarla karşılaşmışlardır.

Sonuç olarak, mültecilerin kırılganlığı pandemi sürecinde artış göstermekle beraber görünürlükleri de azalmıştır. Pandemi döneminde işten çıkarılan veya maaşları kesintiye uğrayan mülteciler ekonomik sorunlarla beraber eğitim ve sağlık alanlarında da sorunlarla karşılaşmışlardır. Tüm bu maddi yetersizliklere rağmen yeterli ulusal ve yerel yardıma erişim sağlayamadıklarını ve yardımların kısıtlı ve yetersiz olduğunu ifade eden katılımcılar bu konularda çalışmaların artırılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Referans

Bartels SA, Michael S, Roupetz S, et al. (2018). Making sense of child, early and forced marriage among Syrian-refugee girls: a mixed methods study in Lebanon. *BMJ Global Health*;3:e000509.

Civelek, Y. Bozok, N. (Haziran, 2020). Göç, Sağlık, Pandemi Özel Sayı Makale Çağrısı. Göç Dergisi: <https://dergi.tplondon.com/goc/announcement/view/2>

Çakır, E. H. Karabacak, H. (2019). Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele. Kadın Dayanışma Vakfı: <https://www.hyd.org.tr/attachments/article/540/Mu%CC%88lte-ci%20Kad%C4%B1nlara%20Y%C3%B6nelik%20Toplumsal%20Cinsiyet%20Temelli%20Ayr%C4%B1m-c%C4%B1l%C4%B1k%20ve%20%C5%9Eiddetle%20M%C3%BCcadele%20-%202019.pdf>

Endale, T. St. Jean, N. Birman, D. (2020). COVID-19 and Refugee and Immigrant Youth: A Community-Based Mental Health Perspective. American Psychological Association: <https://psycnet.apa.org/full-text/2020-38396-001.pdf>

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği. (2020). Pandemi Sürecinde Göçmenler ve Mültecilerle İlgili Durum. <https://korona.hasuder.org.tr/pandemi-surecinde-gocmenler-ve-multecilerle-ilgili-durum/>

IOM Turkey. (2019). MCOF: Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi. <https://turkey.iom.int/tr/reports>

Karakaş, B. (2020). Göçmen ve mültecilerin pandemi günlerinde Türkiye’de sağlık hizmetlerine erişimi. Heinrich Böll Stiftung: <https://tr.boell.org/tr/2020/05/18/gocmen-ve-multecilerin-pandemi-gunlerinde-turkiyede-saglik-hizmetlerine-erisimi>

Kepenek, E. (2020). Sınırdaki Mülteci Kadınlar Yardım Bekliyor. Bianet: <http://bianet.org/bianet/goc/220930-sinirdaki-multeci-kadinlar-yardim-bekliyor>

Kluge, H. H. P. Jakab, Z. et al. (2020). Refugee and Migrant Health in the Covid-19 Response. *The Lancet Journal*.

Kollender, E. Nimer, M. (July, 2020). Long-term Exclusionary Effects Of COVID-19 For Refugee Children In the German and Turkish Education Systems: A Comparative Perspective. IPC–MERCATOR POLICY BRIEF: <https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20200708-02075629.pdf>

Mülteciler Derneği. (Temmuz, 2020). Türkiye'deki Mülteci Sayısı: https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=CjwKCAjw1K75BRAEEiwAd41h1KkgxPzK-c-sYUqKbHyxH4GM5yXyR4Ld2SMEy_TTDQ8rh-C6I4-n63BoCl0gQAvD_BwE

Nisanci, A., Kahraman, R., Alcelik, Y., &Kiris, U. (2020). Working with refugees during COVID-19: Social workers' voices from Turkey. International Social Work. <https://doi.org/10.1177/0020872820940032>

Rivera, C. Hsu, Y. et al. (Temmuz, 2020). Korona Virüs Kadınlar için Ne Anlama geliyor. UNDP: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/blog/2020/07/COVID-and-women.html>

Shrivastava, S. R. Shrivastava, P. S. (2020). Effective Containment of The COVID-19 Pandemic Among Migrant and Refugee: World Health Organization. TJFMPC. 14(2): <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1094055>

STGM. (2020). Mülteciler Pandemi'de Temel İhtiyaçlarını Karşılayamıyor. <http://stgm.org.tr/tr/manset/detay/multeciler-pandemide-temel-ihitiyaclarini-karsilayamiyor>

STGM. (2020). Salgın en çok Kadınları ve Çocukları Etkiledi. <http://www.stgm.org.tr/tr/manset/detay/salgin-en-cok-kadinlari-ve-cocuklari-etkiledi>

Truman et al. (2009). Influenza Preparedness and Response. American Journal of Public Health: <https://ajph.aphapublications.org/doi/pdfplus/10.2105/AJPH.2008.154054>

UNHCR.(?). Tüm Mültecilerin Yaşadığı Koruma Sorunları Kadınlar Tarafından da Paylaşılır. <https://www.unhcr.org/tr/tum-multecilerin-yasadigi-koruma-sorunlari-kadinlar-tarafindan-da-paylasilir>

WHO. (2020). Measures against COVID-19 need to include refugees and migrants. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/measures-against-covid-19-needed-to-include-refugees-and-migrants>

Zurayk, R. (2020). Pandemic and food security: A view from the Global South. Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development (JAFSCD).

